



مهدی عبداللهی
دبیر گروه اقتصاد

در تقویم رسمی ایران ۱۳ شهریور روز تعاون است. به رغم اینکه قانون اساسی تاکید دارد در کنار بخش خصوصی و بخش دولتی، دولت باید اهتمام ویژه‌ای برای توسعه بخش تعاون داشته باشد، اما در گزارش پیش‌رو از آمارها و ارقامی گفته‌ایم که نشان می‌دهند بخش تعاون جایگاه شایسته‌ای در اقتصاد ایران ندارد، به طوری که در حال حاضر ۵۶ درصد تعاونی‌های کشور تعطیل هستند، سهم بخش تعاون از اقتصاد ایران حدود ۷ درصد است، سهم بخش تعاون از صادرات ۴/۵ درصد و سهم بخش تعاون از اشتغال در کشور نیز حدود ۷/۴ درصد است. این وضعیت در حالی است که در سطح جهان بسیاری از کشورهای پیشرفته براساس دریافت‌های شرکت توسعه و استفاده از ظرفیت‌های منحصربه‌فرد بخش‌های مردمی اقتصاد از جمله بخش تعاون به عنوان بخش خصوصی نظام‌مند و جامعه‌محور، موفق به راهبری و اجرای بسیاری از پروژه‌های توسعه‌ای شده‌اند؛ نمونه‌های جالب و موفق این موارد، کشورهای چین و هند بوده که در اولی ۱۶۳ میلیون نفر و دومی ۳۹ میلیون نفر از شاغلان در بخش تعاون مشغول به فعالیت هستند. بر این اساس، بخش تعاون از آنجایی دارای اهمیت است که با توسعه این بخش، امکان گردآوری و ترکیب سرمایه‌های اقتصادی و انسانی فراهم می‌شود که این موضوع می‌تواند دسترسی به منابعی چون سرمایه، اشتغال، مهارت، اطلاعات، آموزش، درآمد و انواع حمایت‌های ناشی از عضویت در شبکه‌های اجتماعی را برای تعاونی‌ها تسهیل کند. علاوه بر این، با توسعه بخش تعاون می‌توان برخی از نقش‌های بخش دولت مانند نگهداری زیرساخت‌های عمرانی، سازمان دهی شبکه‌های توزیع و تامین خدمات اجتماعی را به این بخش واگذار کرد که این موضوع در دستیابی به هدف کاهش اندازه دولت در اقتصاد راهگشا خواهد بود. ضمن اینکه تعاونی‌ها قادرند در خصوص اجرای برنامه‌های کاهش فقر و تعمیم عدالت اجتماعی، توانمندسازی و ارتقای سطح رفاه گروه‌های اجتماعی و همچنین دستیابی آنها به منافع اقتصادی و اجتماعی پیشینا باشند.

سهم ۱۰ درصدی بخش تعاون از اشتغال جهان

در سال ۲۰۱۹ هشتمین گزارش رصد تعاونی‌های جهان (World Cooperative Monitor) توسط اتحادیه بین‌المللی تعاون و موسسه تحقیقات اروپا در این زمینه تهیه و منتشر شد. این گزارش در مورد بزرگ‌ترین سازمان‌های تعاونی جهان تهیه شده است و ۲۰۰ تعاونی برتر را ثبت‌بندی می‌کند. این داده‌ها که از ۱۰ رشته فعالیت جمع آوری شده، نشان می‌دهد ۳۰۰ تعاونی برتر، گردش مالی بالغ بر دو هزار میلیارد دلار (۲۰۳۵ میلیارد دلار) دارند. براساس نتایج گزارش مذکور، از ۲۰۰۰ تعاونی برتر جهان، بخش بیمه با سهم ۲۹ درصدی در رتبه اول، کشاورزی با ۳۱/۷ درصد در رتبه دوم و عمده‌فروشی و خرده‌فروشی با سهم ۱۷/۷ درصدی در رتبه سوم قرار دارند. خدمات بانکی و مالی با سهم هفت درصدی، صنعت و خدمات با سهم یک درصدی و بهداشت، آموزش و مراقبت اجتماعی نیز با سهم یک درصدی در رتبه‌های بعدی قرار دارند. اما در خصوص اشتغال نیز براساس گزارش اخیر اتحادیه بین‌المللی تعاون، اقتصاد تعاونی بیش از یک میلیارد نفر عضو دارد و برای ۹/۵ درصد از جمعیت شاغل جهان نیز اشتغال ایجاد کرده است. طبق این گزارش، در حال حاضر نزدیک به سه میلیون تعاونی (دو میلیون و ۹۳۷ هزار و ۳۳۳ تعاونی) در کل جهان وجود دارد که از این تعداد، قاره آسیا با سهم ۷۲/۴ درصدی در رتبه اول، قاره آفریقا با سهم ۱۲/۸ درصدی در رتبه دوم، قاره اروپا با سهم ۷/۶ درصدی در رتبه سوم و قاره‌های آمریکا و اقیانوسیه نیز به ترتیب هر کدام با سهم ۶/۲ درصدی و ۱ درصدی در رتبه‌های چهارم و پنجم قرار دارند. طبق اطلاعات ذکرشده در جدول، طی سال گذشته میلادی در سطح جهان تعداد کل شاغلان حدود دو میلیارد و ۹۵۳ میلیون نفر بوده که از این تعداد، ۲۹۹ میلیون و ۳۹۶ هزار و ۸۶۷ نفر در بخش تعاون مشغول به کار هستند؛ به عبارت دیگر ۹/۵ درصد از شاغلان جهان در بخش تعاون فعالیت می‌کنند. این میزان در قاره آسیا نزدیک به ۱۳ درصد، در قاره آفریقا نزدیک به هفت درصد، در اروپا ۴/۷ درصد، در آمریکا ۱/۴ درصد و در اقیانوسیه نیز ۱/۲ درصد است. همچنین از مجموع ۲۷۹ میلیون و ۳۹۶ هزار و ۸۶۷ شاغل بخش تعاون، بیش از ۸۴ درصد آنها در قاره آسیا، هشت درصد در قاره آفریقا، ۲/۲ درصد در قاره آمریکا، ۵/۵ درصد در اروپا و ۰/۱ درصد نیز در اقیانوسیه قرار دارند. فراتر از این اعداد مطالعات مختلف موبد این است که اشتغال در بخش تعاون در مقایسه با اشتغال در بخش‌های دیگر، در طول زمان پایدارتر هستند. علاوه بر این، در تعاونی‌ها شکاف درآمدی کوچک‌تری بین مشاغل مختلف وجود دارد و توزیع متعادل‌تری بین مشاغل تعاونی در مناطق روستایی و شهری دیده می‌شود.

۲۰۲ میلیون چینی و هندی شاغل بخش تعاون هستند

بیکاری یکی از بزرگ‌ترین معضلاتی است که جوامع مختلف به خصوص کشورهای در حال توسعه با آن مواجه هستند و تعاونی‌ها می‌توانند تا حد زیادی این مشکل را حل کرده و فرصت‌های شغلی را افزایش دهند. تعاونی‌ها با کمک به کسب درآمد و فرصت‌های اشتغال پایدار، به ویژه در مناطقی که محدودیت فعالیت بخش دولتی و خصوصی وجود دارد، به تامین معاش پایدار و توسعه همه‌جانبه جوامع روستایی و محلی خود کمک می‌کنند. اشتغال تعاونی‌ها عمدتاً در سه قالب صورت می‌گیرد که شامل: ۱- اشتغال مستقیم یعنی مشاغلی که درون شکل‌های تعاونی و با پرداخت حقوق به صورت مستقیم از طرف تعاونی ایجاد می‌شود. ۲- اشتغال غیرمستقیم که از کسب و کارهایی ناشی می‌شود که مواد اولیه (کالا و خدمات) برای تعاونی‌ها تامین می‌کنند و ۳- اشتغال انگیزشی که از محل صرف کردن دستمزدها و درآمد‌ها توسط کارکنان و اعضای تعاونی‌ها در قالب اقتصاد محلی ایجاد می‌شود.

در جدول شماره دو تعداد شاغلان بخش تعاون ایران با برخی



بخش تعاون اقتصاد ایران در حوزه اشتغال با چشم‌انداز ترسیم شده فاصله زیادی دارد

بازدهی اقتصادی تعاونی‌های ترکیه ۶ برابر ایران

کشورهای منتخب مقایسه شده است. براساس این داده‌های آماری که اتحادیه بین‌المللی تعاون آن را منتشر کرده، در حالی که طی سال گذشته تعداد ۹۴ هزار و ۱۵۱ تعاونی فعال در ایران برای یک میلیون و ۷۷۱ هزار و ۵۲۵ نفر اشتغال ایجاد کرده‌اند و سهم بخش تعاون از اشتغال در کشورمان حدود ۷/۴ درصد است، اما این وضعیت در دو غول اقتصادی جهان یعنی چین و هند بسیار متفاوت و قابل تأمل است؛ به طوری که در سال ۲۰۱۹ از کل ۲۷۹ میلیون و ۳۹۶ هزار و ۸۶۷ شاغل بخش تعاون در جهان، بیش از ۱۶۳ میلیون نفر آن در کشور چین و بیش از ۳۹ میلیون نفر آن نیز در هند مشغول فعالیت بوده‌اند. به عبارت دیگر طی سال گذشته میلادی ۵۸/۴ درصد شاغلان بخش تعاون جهان در کشور چین و ۱۴/۱ درصد نیز در هند و در مجموع ۷۲/۵ درصد شاغلان بخش تعاون جهان در دو کشور مذکور مشغول فعالیت بوده‌اند. همچنین براساس آمارها، تعداد کل شاغلان چین در سال گذشته نزدیک به ۷۷۶ میلیون بوده که ۱۶۳ میلیون شاغل بخش تعاون چین سهمی بیش از ۲۱ درصد در اشتغال این غول اقتصادی جهان دارند. در هند نیز با لحاظ ۴۸۷ میلیون شاغل این کشور، ۲۹ میلیون و ۴۲۱ هزار شاغل بخش تعاون، سهمی بیش از هشت درصدی در اشتغال این کشور دارند. به جز چین و هند، از دیگر کشورهای که می‌توان به آنها اشاره کرد، کنیا است. در این کشور بیش از هشت میلیون و ۴۰ هزار نفر در بخش تعاون شاغلند. در تایلند تعداد شاغلان بخش تعاون بیش از ۶ میلیون نفر است. در ویتنام شاغلان این بخش به ۵/۷ میلیون نفر می‌رسد و در ژاپن نیز این تعداد پنج میلیون و ۳۷۴ هزار نفر است. از دیگر کشورهای که بخش تعاون در اقتصاد آنها جایگاه شایسته‌تری نسبت به ایران دارد

می‌توان به ترکیه، کره جنوبی، آلمان، بنگلادش، برزیل و فرانسه اشاره کرد. در ترکیه تعداد تعاونی‌ها گرچه معادل یک سوم ایران است، اما در سال گذشته شاغلان بخش تعاون این کشور سه میلیون و ۱۰ هزار نفر بوده است. همچنین تعداد شاغلان بخش تعاون ایتالیا ۲/۹ میلیون نفر، در کره جنوبی ۲/۶ میلیون نفر، در آمریکا ۲/۵ میلیون نفر، در بنگلادش ۲/۴ میلیون نفر، در برزیل یک میلیون و ۷۸۱ هزار نفر و در فرانسه نیز این تعداد یک میلیون و ۷۷۹ هزار نفر است. در مجموع، مقایسه وضعیت اشتغال تعاونی‌های کشورمان با ۲۱ کشور منتخب نشان می‌دهد تعداد اشتغال ایجاد شده توسط تعاونی‌های ایران، کشورمان را در این شاخص بین این ۲۱ کشور در رتبه ۱۴ قرار می‌دهد.

سهم بخش تعاون از اقتصاد ایران حدود ۷ درصد

با توجه به اهمیت بخش تعاون در اقتصاد کشور، اسناد بالادستی کشور توجه ویژه‌ای به توسعه این بخش داشته‌اند. برای مثال براساس بند «۲۲» سیاست‌های ابلاغی اصل ۴۴ قانون اساسی، تا پایان برنامه پنجم توسعه یعنی سال ۹۴ سهم بخش تعاون در اقتصاد ایران باید به ۲۵ درصد می‌رسید. همچنین بندهای ۲۸، ۲۹، ۳۰ و ۳۱ قانون برنامه ششم توسعه، تأکید می‌کنند در راستای صرفه‌جویی در هزینه‌های عمومی کشور (با تأکید بر تحول اساسی در ساختارها، منطقی‌سازی اندازه دولت و حذف دستگاه‌های موازی و غیرضرور و هزینه‌های زاید) باید حجم، اندازه و ساختار مجموع دستگاه‌های اجرایی در طول اجرای قانون برنامه، حداقل به میزان ۱۵ درصد نسبت به وضع موجود (حداقل ۵ درصد در پایان سال دوم) در

دستور کار قرار گیرد که یکی از راهکارهای تحقق این امر، واگذاری واحدهای عملیاتی، خرید خدمات و مشارکت با بخش غیردولتی با اولویت تعاونی‌هاست.

در ماده ۴۶ این قانون، سپرده‌گذاری ۱۰ درصد سالانه ارزی از منابع ورودی صندوق توسعه ملی در قبال اخذ خط اعتباری رایلی برای ارائه تسهیلات رایلی به صنایع کوچک و متوسط تعاونی و غیردولتی، به منظور رونق تولید، نوسازی صنایع، حمایت هدفمند و همچنین توسعه صادرات غیرنفتی دولت مورد تأکید قرار گرفته است. در ماده ۱۰۲ این قانون نیز پشتیبانی و ارتقای معیشت و اقتصاد خانوارها از طریق توسعه مشاغل خانگی، بنگاه‌های زودبازده اقتصادی و تعاونی‌های تولیدی روستایی و خانوادهمحور، لحاظ شده که می‌تواند بر نقش تعاونی‌ها در اقتصاد کشور صحنه گذار.

با همه این تأکیدات بر توسعه نقش تعاون در اقتصاد ایران، اما بررسی‌های آماری نشان می‌دهد بخش تعاون با وضعیت مورد انتظار و چشم‌انداز برنامه‌های پیشین، فاصله قابل توجهی دارد؛ به طوری که تأکید سیاست‌های ابلاغی اصل ۴۴ قانون اساسی بر تحقق سهم ۲۵ درصدی بخش تعاون از اقتصاد ایران در حالی است که طبق آمارهای سال ۹۵ مرکز آمار ایران و گزارش اتاق تعاون ایران، سهم بخش تعاون از تولید ناخالص داخلی ایران حدود ۲/۸ درصد در سال ۹۵ بوده و مطابق اظهار نظر مسئولان بخش تعاون، سهم این بخش در اقتصاد ایران در سال‌های ۹۶ و ۹۷ حدود پنج تا ۶ درصد است. سهم ۸ یا ۶ درصدی (میانگین ۷ درصد) بخش تعاون از اقتصاد ایران در حالی است که در برخی کشورها همچون نیوزیلند سهم تعاونی‌ها از اقتصاد به حدود ۲۰

کشور	تعداد تعاونی	شاغلان بخش تعاون	کشور	تعداد تعاونی	شاغلان بخش تعاون
چین	۱,۰۵۸,۶۶۶	۱۶۳,۰۸۱,۴۱۷	برزیل	۶,۵۸۲	۱,۷۸۱,۳۳۴
هند	۶۱۰,۵۲۰	۳۹,۴۲۱,۰۱۴	فرانسه	۱۷,۸۹۸	۱,۷۷۹,۱۴۴
کنیا	۱۷,۳۲۵	۸,۰۴۰,۷۹۰	ایتالیا	۹۴,۱۵۱	۱,۷۷۱,۵۲۵
تایلند	۷,۱۳۳	۶,۰۱۹,۰۰۰	اسپانیا	۱۱,۷۲۵	۱,۵۸۱,۰۴۷
ویتنام	۱۸,۶۸۲	۵,۷۳۸,۲۰۷	آمریکا	۲۹,۲۸۵	۱,۴۹۵,۷۵۰
ژاپن	۴,۱۰۰	۳,۰۱۰,۷۹۳	مالزی	۱۵,۹۱۴	۱,۲۲۲,۲۴۶
ترکیه	۳۱,۹۰۴	۳,۰۱۰,۷۹۳	هلند	۶۶۷	۹۹۰,۰۵۳
ایتالیا	۲۹,۵۹۹	۲,۹۶۰,۰۴۷	روسیه	۶۷,۶۰۹	۹۸۸,۰۰۰
کره جنوبی	۱۱,۰۱۷	۲,۶۳۸,۲۳۲	بورکینافاسو	۳۰,۰۰۰	۹۵۵,۰۰۰
آلمان	۷,۶۱۵	۲,۵۷۸,۳۳۴	فیلیپین	۹,۴۳۱	۸۴۸,۰۹۲
بنگلادش	۱۲,۶۱۵	۲,۴۵۶,۵۶۵	نپال	۲۹,۸۳۰	۷۶۰,۰۰۰

جدول دو: تعداد تعاونی‌ها و جایگاه بخش تعاون در اشتغال ایران و برخی کشورهای منتخب

کشور	تعداد تعاونی	شاغلان بخش تعاون	کشور	تعداد تعاونی	شاغلان بخش تعاون
چین	۱,۰۵۸,۶۶۶	۱۶۳,۰۸۱,۴۱۷	برزیل	۶,۵۸۲	۱,۷۸۱,۳۳۴
هند	۶۱۰,۵۲۰	۳۹,۴۲۱,۰۱۴	فرانسه	۱۷,۸۹۸	۱,۷۷۹,۱۴۴
کنیا	۱۷,۳۲۵	۸,۰۴۰,۷۹۰	ایتالیا	۹۴,۱۵۱	۱,۷۷۱,۵۲۵
تایلند	۷,۱۳۳	۶,۰۱۹,۰۰۰	اسپانیا	۱۱,۷۲۵	۱,۵۸۱,۰۴۷
ویتنام	۱۸,۶۸۲	۵,۷۳۸,۲۰۷	آمریکا	۲۹,۲۸۵	۱,۴۹۵,۷۵۰
ژاپن	۴,۱۰۰	۳,۰۱۰,۷۹۳	مالزی	۱۵,۹۱۴	۱,۲۲۲,۲۴۶
ترکیه	۳۱,۹۰۴	۳,۰۱۰,۷۹۳	هلند	۶۶۷	۹۹۰,۰۵۳
ایتالیا	۲۹,۵۹۹	۲,۹۶۰,۰۴۷	روسیه	۶۷,۶۰۹	۹۸۸,۰۰۰
کره جنوبی	۱۱,۰۱۷	۲,۶۳۸,۲۳۲	بورکینافاسو	۳۰,۰۰۰	۹۵۵,۰۰۰
آلمان	۷,۶۱۵	۲,۵۷۸,۳۳۴	فیلیپین	۹,۴۳۱	۸۴۸,۰۹۲
بنگلادش	۱۲,۶۱۵	۲,۴۵۶,۵۶۵	نپال	۲۹,۸۳۰	۷۶۰,۰۰۰

منبع: وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی

جدول یک: مقایسه تعداد تعاونی و تعداد شاغلان بخش تعاون ایران با مناطق مختلف جهان در سال ۲۰۱۹

منطقه	تعداد تعاونی‌ها	تعداد شاغلان بخش تعاون	تعداد کل شاغلان	سهم شاغلان بخش تعاون از کل شاغلان
جهان	۲,۹۹۷,۳۲۳	۲۷۹,۳۹۶,۸۶۷	۲,۹۵۲,۹۲۵,۰۰۰	۹,۰۵
آفریقا	۳۷۵,۳۷۵	۲۲,۳۸۷,۹۷۰	۳۲۶,۳۸۸,۰۰۰	۶,۹
آسیا	۲,۱۵۶,۲۱۹	۲۲۵,۴۲۷,۷۲۱	۱,۸۲۷,۲۲۰,۰۰۰	۱۲,۹
اقیانوسیه	۲,۳۹۱	۲۵۰,۹	۱۷,۸۰۷,۰۰۰	۱,۲
آمریکا	۱۸۱,۳۷۸	۶,۱۱۶,۳۰۵	۴۵۰,۴۴۳,۰۰۰	۱,۴
اروپا	۲۲۱,۹۶۰	۱,۵۲۱,۶۳۲	۳۳۱,۰۶۷,۰۰۰	۴,۷
ایران	۹۴,۱۵۱	۱,۷۷۱,۵۲۵	۲۴,۰۰۰,۰۰۰	۷,۴

منبع: Cooperatives and Employment Global Report: ۲۰۱۹

سال	کل تعاونی‌ها	تعاونی‌های فعال	تعاونی‌های غیرفعال	سهم غیرفعال از کل (درصد)
۸۹	۱۶۴,۱۵۴	۸۳,۸۴۲	۸۰,۳۱۲	۴۹
۹۰	۱۵۵,۴۲۵	۷۷,۵۰۱	۸۷,۹۲۴	۵۳
۹۱	۱۸۶,۲۱۳	۷۹,۱۳۱	۱۰۷,۰۸۲	۵۸
۹۲	۱۹۴,۶۰۹	۷۷,۱۳۴	۱۱۷,۴۷۵	۶۰
۹۳	۱۹۹,۱۸۲	۷۶,۵۸۴	۱۲۲,۵۹۸	۶۲
۹۴	۲۱۸,۸۱۸	۸۴,۹۳۹	۱۲۶,۸۷۹	۶۰
۹۵	۲۰۷,۶۴۸	۸۷,۰۹۹	۱۴۰,۰۴۹	۵۸
۹۶	۲۱۸,۸۱۸	۹۰,۶۱۱	۱۲۱,۲۰۷	۵۷
۹۷	۲۱۸,۸۱۸	۹۲,۳۷۰	۱۱۹,۴۴۸	۵۶
۹۸	۲۱۳,۳۱۵	۹۴,۱۵۱	۱۱۸,۱۶۴	۵۶

منبع: وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی

درصد هم می‌رسد. در برزیل نیز تعاونی‌ها سهم ۴۰ درصدی در بخش تولیدات کشاورزی دارند و در آمریکا نیز سهم بخش تعاون از تولید ناخالص داخلی این کشور حدود ۴۲۰ میلیارد دلار است.

سهم ۴ درصدی بخش تعاون از صادرات

بالا بودن سهم نفت در اقتصاد ایران، موجب شده که از سال‌ها قبل، نفت و محصولات وابسته به آن مانند فرآورده‌های پالایشی، بخش قابل ملاحظه‌ای از صادرات کشور را به خود اختصاص دهند. این موضوع اثرپذیری کشور را از شوک‌های برون‌زا مانند شوک کاهش قیمت نفت و شوک تحریم که تقاضا را محدود کرده موجب شده است. برای بهبود این وضعیت همواره توسعه صادرات غیرنفتی به عنوان یک راهکار مطرح شده است. در این زمینه بخش تعاون هم می‌تواند از جمله بخش‌های تاثیرگذار باشد، با این حال بررسی‌ها نشان می‌دهد همانند سهم از تولید ناخالص داخلی، سهم بخش تعاون در صادرات نیز چندان قابل توجه نیست؛ به طوری که براساس آمارهای وزارت تعاون، میزان صادرات بخش تعاون ایران از یک میلیارد و ۳۷۳ میلیون دلار در سال ۹۶ و یک میلیارد و ۶۵۰ میلیون دلار در سال ۹۷ به یک میلیارد و ۸۵۰ میلیون دلار در سال ۹۸ رسیده است. بر این اساس با در نظر گرفتن صادرات ۴۱ میلیارد و ۳۷۰ میلیون دلاری سال گذشته کل بخش‌های اقتصادی کشور، سهم بخش تعاون از این میزان تنها ۴/۵ درصد خواهد بود.

۱۱۸ هزار تعاونی در ایران تعطیل است

در ابعاد اقتصادی و اجتماعی و در مفهوم خاص و نوین، تعاون از حدود دو قرن سابقه برخوردار است. بررسی‌ها نشان می‌دهد که نضج اجتماعی و بنیادهای واقعی تعاون در حقیقت اعتراضی به جریان‌ات بعد از انقلاب صنعتی در اروپا و بروز فشارهای مالی که به افراد در مقابل سودجویی مالکان کارخانه‌ها و صاحبان سرمایه وارد شد، بوده به گونه‌ای که طی آن مقلوبه‌های انصاف، انسانیت و شفقت فدای سود بیشتر در نظام سرمایه‌داری می‌شد. مساله تشکیل تعاونی و طرح راه‌اندازی نهضت تعاون در دنیا را می‌توان عکس‌العملی در مقابل نظام سرمایه‌داری تصور کرد (به ویژه در کشورهای غربی). در کشورهای سوسیالیستی این امر تا حد زیادی جهت درمان بی‌انگیزگی مردم در اقتصاد حزبی و دولتی به وجود آمد. حتی دولت‌های سوسیالیستی به منظور ایجاد اتحاد (با توجه به ارزش اجتماعی آن) سعی کردند با تشکیل نهادهایی شبیه تعاونی به نام کلخوزها، مردم را سازماندهی کنند.

براین اساس تعاونی راه میانه‌ای شد که ضمن احترام به مالکیت افسراد، بین منافع فرد و جمع همگرایی حاصل می‌کرد. افراد داوطلبانه با هم مشارکت کرده و با تکمیل نواقص مالی و فکری همدیگر را ویژگی اتحاد و انسجام برای انجام کارهای بزرگ بهره می‌برند. چنین نظامی مالکیت را برای تک‌تک افراد مشروع دانسته و با سهم کردن افراد در منافع موسسات، انگیزه کارکنان را بالا برد (چون شرکت‌ها متعلق به خودشان می‌دانند) و هم شکاف طبقاتی بین کارفرمایان و مالکان از یک طرف و کارگران و کارکنان از طرف دیگر را کاهش داده است.

بررسی‌ها نشان می‌دهد تعداد تعاونی‌ها در آسیا و اروپا بیشتر از سایر نقاط جهان است. در برداشتی کلی این واقعیت را می‌توان به اقتصادهای در حال گذار و همچنین اقتصادهای تثبیت‌شده تعمیم داد، یعنی در هر کجا که اقتصاد در مرحله گذار بوده و یا در موقعیت‌هایی که اقتصاد قصد تثبیت خود را دارد، اقتصاد تعاون از کارکرد مطلوب‌تری برخوردار شده است.

پدیده تعاون به شکل امروزی خود در ایران، پیشینه طولانی ندارد و با وجود ریشه‌های بون اصل و جزیره همیاری و تعاون در فرهنگ اجتماعی مردم، به ویژه در فرهنگ اسلامی و منابع مذهبی، آغاز توجه به تعاونی‌ها در درج موادی در قانون تجارت در سال ۱۳۰۳ رسمیت یافت. از لحاظ تشکیل و ثبت تعاونی‌ها، نخستین شرکت تعاونی روستایی در سال ۱۳۱۶ در منطقه داورآباد شهرستان گرمسار تشکیل شد. تا سال ۱۳۲۰ در کل سه شرکت تعاونی با عضویت ۱۵۰۰ کشاورز به وجود آمد. با اقدامات صورت گرفته بعد از شهریور ۱۳۲۰ در قالب ارائه کمک‌های فنی و اعتباری و پیدایش و ترویج نهضت اجتماعی تعاون که در دنیا راه افتاده بود، توجه به تعاون در ایران بیشتر شد. شاید بتوان جریان‌ات مرتبط با اصلاحات ارضی را مهم‌ترین نقطه عطف توجه دستوری به تعاون در ایران دانست، چراکه با اجرای اصلاحات ارضی (به ویژه مرحله اول و دوم آن) و خلع بند در برخی از مالکان، نوعی خلأ مدیریت اجتماعی و مدیریت فنی تولیدی در روستاهای کشور به وجود آمد. در چنین شرایطی به نوعی ساختار سازمانی جدید که از توان لازم جهت پوشش دهی همزمان این دو بعد برخوردار باشد، احساس شد. بررسی‌ها نشان می‌دهد تا سال ۱۳۸۹ تعداد کل تعاونی‌های تشکیل‌شده در ایران به ۱۶۴ هزار و ۱۵۴ تعاونی رسیده که از این تعداد، ۵۱ درصد فعال و ۴۹ درصد نیز غیرفعال بوده‌اند. طی ۱۰ سال اخیر در حالی که به طور قابل توجهی بر تعداد تعاونی‌های کشور افزوده شده که تعداد بسیار زیادی از تعاونی‌های قبلی نیز غیرفعال شده‌اند، به طوری که براساس آمارهای وزارت تعاون، در سال ۱۳۹۸ از مجموع ۲۱۲ هزار و ۳۱۵ تعاونی، ۹۴ هزار و ۱۵۱ تعاونی فعال یا در دست اجرا بوده و حدود ۵۶ درصد از تعاونی‌ها (۱۱۸ هزار و ۱۶۴ تعاونی) غیرفعال بوده است. تعداد زیاد تعاونی (فعال و غیرفعال) در ایران در حالی است که در کشورهای به بخش تعاون سهم قابل توجهی در اشتغال داشته، تعداد تعاونی بسیار کمتر از ایران است. برای مثال در ایران ۹۴ هزار تعاونی حدود ۱/۷ میلیون نفر شاغل دارند. در کشور کنیا به واسطه فعالیت ۱۷ هزار تعاونی، هشت میلیون نفر شغل فراهم شده است. در تایلند تنها هفت هزار تعاونی فعالند و تعداد شاغلان این بخش بیش از ۶ میلیون نفر است. در ویتنام ۱۸/۶ هزار تعاونی، ۵/۷ میلیون نفر شغل به وجود آمده است. در ژاپن ۴۱۰۰ تعاونی ۵/۳ میلیون نفر شاغل دارند و در ترکیه نیز حدود سه میلیون نفر شاغل در ۳۲ هزار تعاونی (یک سوم تعاونی‌های ایران) مشغول فعالیت هستند. این موارد نشان می‌دهد در ایران به جای کیفیت، عمدتاً موضوع ایجاد تعاونی‌های جدید بدون بسترسازی فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی صورت گرفته و همین موضوع موجب شده بیش از نیمی از تعاونی‌های کشور غیرفعال و تعطیل شوند.